

ASPECTE PRIVIND TEHNOLOGIA DE CONFECTIONARE ȘI DECORARE A CERAMICII PICTATE APARTINÂND GRUPULUI CULTURAL "LUMEA NOUĂ"

"Fosilă directoare a preistoriei", îndeosebi pentru epoca neolitică, ceramica, produs străvechi al creativității omenești, oferă arheologului pe lângă criteriile pentru discriminarea, zonarea și periodizarea culturilor arheologice și informații de ordin tehnic - originea materialelor, proprietățile acestora, tehnicile de modelare și formare a vaselor, tehnicile de ardere și de decorare. Altă serie de informații privește aspectul artistic al ceramicii: formele și decorul, limbajul decorativ și compoziția, iar de aici valorile simbolice cu implicații asupra mentalității.

Intenția lucrării de față nu este nici pe departe aceea de a clarifica problemele legate de geneza și evoluția genetică a grupului cultural cu ceramică pictată desemnat sub numele de *Lumea Nouă* - deciderat imposibil de realizat în stadiul actual al cercetărilor - ci de a prezenta ceramica pictată a sus-numitului "grup cultural", în măsura posibilităților, cu generalitățile și particularitățile sale tehnologice

Ceramica pictată a grupului cultural Lumca Nouă, numită, într-o primă fază a cercetărilor, *ceramica de tip DI*, pentru a o deosebi de ceramica pictată a culturii Petrești (Berciu, Berciu 1949, 2), a atras în mod special atenția asupra caracteristicilor proprii tehnologice de prelucrare și realizare (Berciu, Berciu 1949; Berciu 1968; Paul 1965, 1992; Vlăssă 1967; Lazarovici 1991; 1993; 1995).

Aceasta este realizată dintr-o pastă foarte bine frământată, fără impurități, folosindu-se în general ca degresant nisip cu bobul fin (Berciu, Berciu 1949, 2). La o examinare atentă se pot observa cu ochiul liber mici goluri (amprente) în ruptura proaspătă și în partea interioară a vaselor, care pot proveni, cel mai probabil, de la un material organic folosit ca degresant și carbonizat în urma arderii.

După modelarea manuală a vasului, exteriorul acestuia este acoperit cu un slip-fond, de culoare alb-gălbuie, realizat din lut care conține caolin și/sau silicați de calciu, acești pigmenți fiind caracteristici pentru realizarea picturii cu alb în cazul ceramicii neo-eneolitice (Ellis 1984, 119-120; Lazarovici 1995, 221-222). Finisarea pereților vasului s-a făcut cu mare atenție. După aplicarea slipului, ambele părți ale acestora sunt foarte bine lustruite mecanic, exteriorului acordându-i-se o atenție mai mare. Prin operațiunea de lustruire se asigură ceramicii o impermeabilitate mai deplină, prin obturarea porilor, această operațiune având și rolul de pregătire a slipului-fond în vederea aplicării picturii.

Utilizarea slipului-fond pe bază de lut caolinic pentru pictarea ceramicii reprezintă o caracteristică omniprezentă a acestui grup cultural (Berciu, Berciu 1949, 7-8).

Un aspect interesant îl constituie tehnologia de aplicare a acestui slip, deoarece lutul caolinic necesită o temperatură de circa 1.200-1.300°C pentru a adera complet! În cazul în care acesta se găsește în amestec cu alte minerale argiloase, această temperatură poate scădea simțitor, însă în acest caz culoarea nu va mai fi albă, ci alb-gălbuie, cu ușoare nuanțe de portocaliu și roșu. Cu toate acestea, chiar și la o ardere de 1.000°C slipul este ușor de îndepărtat la cea mai simplă manipulare.

În vederea determinării procesului tehnologic utilizat la aplicarea și arderea acestui slip s-au efectuat, pe cale experimentală, mai multe probe din lut refractar, peste care a fost aplicat un strat de lut caolinic (Anghel 1999). Aceste probe au fost arse în cuptor de calcinare la temperaturi cuprinse între 700-1000°C.

În urma acestor arderi, s-a putut observa faptul că probele la care stratul de lut caolinic nu a fost lustruit anterior arderii, indiferent de temperatura de ardere la care au fost supuse, acesta nu a prezentat rezistență mecanică, la o atingere ușoară putând fi îndepărtat (Anghel 1999).

La probele unde slipul a fost lustruit, acesta prezintă o rezistență mecanică atât la manipulare, cât și termică la expunere în flacără deschisă. Și în acest caz, dacă suprafața exterioară este zgâriată cu un obiect dur, stratul din interior poate fi ușor îndepărtat (Anghel 1999).

Pe fondul alb se picta înainte de ardere cu benzi înguste sau late, paralele, orizontale sau verticale, sau cu spirale, benzi perlate sau în formă de dinți de lup și mai rar motive meandrice (Lazarovici și colab 1991, 101). Pentru pictare se folosea culoarea roșie pe bază de oxizi minerali (Ellis 1984, 119-120).

Arderea ceramicii era deosebit de bine realizată și juca un rol important, influențând atât fondul cât și pictura cu roșu, care, după aplicare și uscare era foarte bine lustruită.

În funcție de maniera de ardere ceramica poate fi grupată în două categorii, corespunzând la tot atâtea tipuri:

a) - ceramică cu pastă de culoare negru-cenușie în spărtură. În acest caz fondul slip este de culoare gălbui-crem, iar interiorul este de culoare neagră.

b) - ceramică cu miez negru și două straturi superficiale cărămizii, obținută în urma unei arderi de tip oxidant. În acest caz slipul-fond este de culoare alb, alb-gălbui cu nuanțe roșietice.

Arderea este realizată într-o manieră completă, în cuptoare închise (Berciu, Berciu 1949, 10).

Din punct de vedere al realizării, pictura obținută de olarii grupului cultural Lumea Nouă, prezintă două aspecte diferite (Anghel 1999):

a. Pictură realizată înainte de arderea vaselor, cu pigmenți de culoare roșie. Acest fapt arată că olarii grupului cultural în discuție cunoșteau și stăpâneau foarte bine tehnica picturii înainte de ardere, deoarece aplicarea ei necesită cunoștințe specifice impuse de natura pigmentului folosit. Pigmentul de culoare roșie poate suferi modificări în timpul coacerii vasului, ca rezultat al unui efect secundar reducător sau datorită acțiunii diferite a solului, culoarea acestuia devenind brună, brun-deschisă sau castanie. Oxidul de fier, roșu în ardere oxidantă, este redus la oxid feros în ardere reducătoare, de culoare neagră. Diferențele de nuanțe ale picturii cu pigmenți pe bază de oxizi de fier se poate explica prin existența unor efecte reducătoare în timpul coacerii vasului în cuptor (Ellis 1984, 140; Florescu, Mozeș, 13-14; Anghel 1999). Pictura înainte de ardere are o bună rezistență în timpul utilizării și după lunga durată de timp în care vasul a stat în pământ.

b. Pictură realizată după ardere - pictură crudă - cu pigmenți de natură organică, posibil bitum¹. După uscare, această pictură capătă o oarecare rezistență, dar mult inferioară față de primul caz. Acest tip de realizare picturală suferă deteriorări atât datorită manipulării cât și datorită păstrării sale îndelungate în sol. Manipularea în vechime și factorii fizico-chimici au afectat pictura crudă, acest fapt putând fi observat pe unele fragmente ceramice, care păstrează doar amprenta urmelor unde a fost aplicată pictura.

Utilizarea, în procesul de realizare a ceramicii pictate, a fazelor tehnologice enumerate mai sus denotă faptul că olarii grupului cultural Lumea Nouă cunoșteau bine atât materiile prime cât și procesul tehnologic de aplicare, care necesita mai multe faze de uscare-lustruire la aceasta adăugându-se utilizarea unor cuptoare în care condițiile gazelor de ardere să poată fi controlate strict, pentru obținerea unei arderi predominant oxidate (Anghel 1999).

Ceramica pictată neolitică, prin virtuțile sale artistice și prin posibilele sale conotații simbolice atrase atenția și a ridicat de-a lungul timpului numeroase semne de întrebare și, cel puțin, tot atâtea întrebări. Atenția acordată de olarii neolitici - în cazul nostru de cei aparținând grupului cultural Lumea Nouă - tehnologiei de fabricație a ceramicii pictate dovedește atribuirea, de către aceștia, unor valențe și întrebuințări aparte, prezența destul de rară a acestei categorii în cadrul siturilor cercetate și numărul foarte redus de forme întregi sau întregibile, sunt alte argumente care argumentează ideile mai sus enunțate.

Asupra simbolisticii culorii roșii, a celei albe (fondul) și a celei negre (bitumul aplicat după ardere), pot fi enunțate o serie de ipoteze care să pună acest tip de vase cu pictură în legătură cu anumite ritualuri ce țineau de viață, moarte, regenerare, fecunditate și fertilitate.

Conform celor spuse mai sus, tindem să credem că ceramica pictată de *tip D1*, în general de factură fragilă, care nu prezintă o rezistență sporită la apă de exemplu, precum nici la acțiunile fizice și mecanice de manipulare frecventă, era întrebuințată, cel mai probabil, în cadrul anumitor ritualuri religioase, la păstrarea anumitor substanțe și/sau materiale ce aveau, la rândul lor, anumite conotații simbolice. Însă, după cum amintea și un celebru istoric al religiilor, "opacitatea documentului arheologic", nescris, va face să ne scape probabil pentru totdeauna sensul real al acestor documente, funcționalitatea și rolul pe care îl aveau în cadrul comunităților preistorice.

MARIUS BREAZU

Universitatea "1 Decembrie 1918"

Alba Iulia

¹ Informație amabilă din partea colegului Dan Anghel căruia îi mulțumesc și cu această ocazie pentru ajutorul acordat în realizarea acestei lucrări.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Anghel 1999 - D. Anghel, *Conservarea și restaurarea a două vase aparținând grupului cultural "Lumea Nouă"*. în *Sargeția*, XXVII, 1999 (sub tipar).
- Berciu,
Berciu 1949 - D. Berciu, I. Berciu. *Săpături și cercetări arheologice în anii 1944-1947*. în *Apulum*, III, 1949, 39-53.
- Berciu 1968 - I. Berciu, *Importanța complexului neolitic "Lumea Nouă" în lumina noilor cercetări (1961-1963)*. în *Apulum*, VII/1, 1968, 53-61.
- Ellis 1984 - L. Ellis, *The Cucuteni Tripolye Culture. A study in Tehnology and the origins of Complex Society*, Oxford, 1984.
- Florescu,
Mozeș 1967 - F. B. Florescu, T. Mozeș, *Arta populară în regiunea Crișana*, Oradea, 1967.
- Lazarovici
și colab. 1991 - Gh. Lazarovici, Fl. Drașoveanu, Z. Kalmar-Maxim, S.A. Luca, M. Nica, *Cultura Vinča în România*, Timișoara, 1991.
- Lazarovici 1993 - Gh. Lazarovici, *Culture de Vinča*. în *Atlas de neolitique européen. ERRAUL*, vol I, 1993, 249-252.
- Lazarovici,
Maxim 1995 - Gh. Lazarovici, Z. Maxim, *Gura Baciului. Monografie arheologică*, Cluj-Napoca, 1995.
- Paul 1965 - I. Paul, *Unele probleme ale neoliticului din Transilvania în legătură cultura Petrești*. în *Revista Muzeelor*, nr. IV, II, 1965, 294-302.
- Paul 1992 - I. Paul, *Cultura Petrești. Monografie*, București, 1992.
- Vlassa 1967 - N. Vlassa. *Unele probleme ale neoliticului Transilvaniei*, în *ActaMN*, IV, 1967, 403-423.

**CONSIDERATIONS REGARDING THE MAKING AND THE DECORATION
TECHNOLOGY OF THE PAINTED POTERY BELONGING TO THE "LUMEA NOUĂ"
CULTURAL GROUP**

SUMMARY

"Guiding fossil of prehistory", pottery, product of human creativity, gives the archeologist among discrimination, zoning and cultural division criteria, other technical informations: the source of materials and their properties, modelling and manufacturing techniques, burning and decoration techniques and also, data regarding artistic appearance of pots: shape and decoration, decorative language and composition, and from here - the symbolic values involving the mentalities.

The intention of this article is not to clarify the issue of "Lumea Nouă"'s origins (impossible to accomplish because of the actual state of research), but to present the painted pottery of this "cultural group", as well as we can with its technological generalities and particularities.